

öfver våra snillen, eller de i fråga om inbilskhet sätta hårdt mot hårdt – och anse tystnaden vara nog värtalig.

119 EN SMÅSTAD.

Saima n:o 29 och 30 18. och 25. VII 1844

Småstad, småstad, huru behagligt och fridfullt låter icke ordet? Det är evinnerlig skada, att så mången människa aldrig i sitt lif kommer i tillfälle att erfara, hvad en småstad egentligen är. Men det är så fatt, att människan saknar icke det hon eger, utan det hon saknar. Och de, som sett poësi flöda ur skalderna, påstå att dessa vid 30° köld varmest sjunga sommarens behag, vid stekta äpplen eller rofvor en kulen höstdag vårens, kärlekens fröjd, förrän de smakat på den söta varan, och dess qval efter middagsluren vid kaffet och pipan. Och då följande:

Man har sagt: »i Kuopio
Finns ej pickenicker,»
Men ur flod liksom ur å
Man blott vatten dricker.

otvifvelaktigt torde vittna om en viss poëtisk fallenhet, så ser jag intet ondt i den anspråklösa förhoppningen att kunna prisa en småstads behag, fastän jag icke nu är lycklig nog att af dem njuta.

Hvad är då en småstad? – Den är en stad, som har mycket mera af hus och gator än London eller Paris. Mången skall i denna försäkran kanske se lika mycket poësi som i nyss anförda skaldestycke. Isynnerhet skall detta hända dem, som tro sig bo i stora städer. Men jag frågar: finns det hus och rum nog i en stad, der folket bor i källrar och vindskamrar? Är det värdt att tala om gator, der man på hvarje gata tränges och knuffas och ränner pannorna emot hvarandra? – Sjelfva luften har ju i sådana städer icke rum att färdas fram på gatorna, så fulla äro de af dam och tobaksrök, af stekångor och tiggare, ränstensdunster och excellenser.

Och sådant kallar man för stadslif! Huru annorlunda är det icke då i en småstad? Fordom lefde jag i en sådan. Men sann medkänsla såg jag då på ett halft dussin öde hus, ty de vittnade, att staden hade hus i öfverflöd. Och hvilken glädje att betrakta dess gator? Der funnos de, på hvilka en hel sommareftermiddag knappt två kattor gjorde några tassande steg, för att störa hönsens och sparfvarnes ro. Det är att vara stad och hafva öfverflöd på gåtor! De förnämsta gatorna gjorde der skäl för sitt namn; ty väl hundradefallt flera åkdon skulle de med lätthet inrymt, än det ena, som någon gång händelsevis dånade fram. Och luft fanns der i tunntal, så sval och ren. Och gräset grönskade, och blommor glänste på torget såsom i den frodigaste hage; ty man afhöll omsorgsfullt de morgon och afton framtågande kodrifterna från den lockande gräsmattan, fruktande, att de med stadsgräset skulle insupa bildning och pretensioner.

I ett sådant utrymme kan nu också något stort trifvas. Ödet har velat, att jag såsom nu stundom trängts bland hopen i såkallade stora städer. Jag har der sett, huru folk ökar trängseln och gör staden liten genom att uppbygga vagnar som hus, med kusksäten som torn. I början trodde jag i min enfald, att kusksätet såsom högsta platsen skulle bära den stora man, hvilken här påkallade min och hopen

uppmärksamhet. Men då jag frågade någon, hvad den upphöjda platsens innehafvare hette, märkte jag, att den tillfrågade alltid tittade in i vagnen, och förstod nu, hvar den store borde finnas. Likväl hände det sällan, att någon kände den store. De voro idel obekanta storheter och kunde ingen uppmärksamhet väcka, fastän de stundom låtit beslä sin rock med silfversolar och bak på vagnen ställt ett par armstyfva benglar, hvilka genom att hålla byggnaden upprätt skulle ingifva hopen en högre föreställning om dess enorma höjd och lära den öfverväga, hvad det har att betyda att på en sådan taga sin plats.

Ja våra Tidningar, som ordentligen öfversvämma af sedolärer och annan lärdom, hafva ju nyligen låtit oss få veta, en huru obekant storhet sjelfvaste Victor Hugo är i sjelfvaste Paris. Skulle den arma skalden varit t. ex. majoren eller asesorn i min småstad, så hade han kunnat gifva sig hin i våld på, att ingen domare eller notarius publicus i hela staden skulle misstagit sig på hans person. Nej långt derifrån! Utan all vagnapparat skulle han på hvarje stadens gata sett sig helsad af hvarje mötande med hatten i hand, om han blott råkat på någon annan än de nämnda kattorna, eller dessa varit utrustade med hattar. Jag vill icke ens tala derom, huru firad Tit. Hugo skulle blifvit, om han t. ex. varit helst Rådman i staden.

Så lysar förtjensten fram i en småstad. Det vore att göra menskliga naturen orätt att tro, att icke förtjensten skulle kännas och erkännas äfven i en såkallad stor stad – om den blott der skulle finnas. Erfarenheten och sunda förnuftet bör derföre lära oss, att den förnämligast bor i småstäder. Det är dem menskligheten bör tacka, att ännu mensklig storhet finnes.

Tänkaren skall också lätt inse orsakerna till detta förhållande. Det är nemligen klart, att i småstäder upplysningen går hastigare fram och är allmänare spridd. Såsom bevis må jag blott anföra det kända faktum, att händelser det berättas, förrän de hända. Och om ändtligen något händer, må det än ske huru i det fördolda som helst – på hvilka snabba vingar flyger icke kunskapen derom kring hela staden? Nästan blyges jag dock på mitt köns vägnar att erkänna, att det förnämligast är det täcka och svaga könet, som sprider hvarje upplysning med denna otroliga snabbhet. Emellertid känna nu i en småstad alla allt och alla. Så jemnt fördelad upplysning skall man förgäfvos söka utom småstadens plank. Må tviflaren göra sig mödan fråga den första bästa af stadens invånare.

Mycket mera kunde i ett så skönt ämne sägas; men jag vill spara det öfriga till en annan gång, till en mindre exalterad stund. Det vore dock hårdt, att hafva gjort någon människas sinne nedslaget inom fäderneslandets vida gränser. Och sådant skulle likväl ofelbart inträffa, om jag verkligen stadnade vid denna punkt. (Den blef icke rätt tydlig). Ty hvad böra väl nu alla de tänka, som lefva i den öfvertygelsen, att de bo i större städer? hvad bör jag sjelf tänka, som också tror mig bo i en stor stad? För deras och min egen skuld, till deras och min tröst vill jag derföre tillägga.

I Helsingfors t. ex. kan en bekymrad invånare gå till trekantiga torget och besinna, om han lefver i en stor eller liten stad. För min del skulle jag kunna anföra många skäl till stöd för den sednare åsigten, tillräckliga att åtminstone öfverbevisa mig sjelf och göra mig lycklig. Men i stället för dessa många, vill jag till vinnande af tid, svärta och papper anföra det enda, att Finland helt och hållet kan betraktas såsom en enda småstad med två ordinära tullportar och med den tredje för boskapen. Eller finnes icke här ett enormt utrymme, känna icke här alla

alla och allt, och hedras icke här på landsvägarne förtjensten med hatten i hand? Det enda, som kunde väcka någon tvekan, är den omständighet, att boskapen tillåtes afbeta det uppvoxande gräset. Hvad inflytande detta haft på dess bildning, lär icke så lätt kunna afgöras. Men då det utgör ett slags hemundervisning på den traditionela grunden, så bör man väl för framtiden hoppas det bästa.

(n:o 30)

10 Vårdaste storstadsbo! Knappt nog skulle du så snart haft förtreten se småstadens företräden yttermera till skyarne upphöjas, om man icke i en viss stor stad med så mycket bifall mottagit början till denna panegyrik. Du tror dig kanske ensam tillhöra samhällets grädda, ensam njuta af lifvets och kunna ana, hvartill människan egentligen är skapad, då du förlafver ditt lif på visiter, dinerar, superar, besöker konserter, teater, baler och picknicker? Du tror då, att man också icke i en småstad kan »se folk»?

20 Men man ser der sannerligen mycket mera folk än i en stor stad. Man går der icke förbi någon enda port, då man gör visiter, och man mottager dem regelbundet ur alla stadens hus – med det lilla undantag, att förnäma världen har sitt för sig, medan de borgerliga visitera i sin krets. Man har der sin salong med stolarne skjutna kring bordet, och det skall ingen kunna påstå, att man icke i dessa stolar kan hafva likaså tråkigt som i dem största storstads. Små umgängeskretsar, sådane de finnas i världen stora städer, föraktar man med rätta. Alla göra visiter hos alla, och till den, som icke ville vara med, sade vi i min småstad: anathema esto! – Och i en småstad är man dertill likaså grundlig som i en stor stad. Man har der samma grunder för visiterna. Man vill »se folk,» och det hör till artigheten att »låta se sig.»

30 Med detta aktiva och passiva scende har man egentligen öfverallt och alltid för afsigt att fördrifva tiden, och den skulle vara stockblind, som ville neka, att visiterna på det fullkomligaste gagna för denna afsigt. Jag undras just, huru vi någonsin skulle komma oss till att skrifva 1845, om allt folk vore lika enfaldigt som den arma bonden, hvilken aldrig tänker på något tidsfördrif. Mången forskare har också undrat, hvartill egentligen ståndspersoner skola finnas i världen. Jag vill väl icke påstå, att jag är den första, som besvarar denna viktiga fråga; också kostar svaret en ganska ringa summa, då jag här upplyser, att de egentligen äro till för tidens fördrifvande, att det hufvudsakliga medel de välja för ändamålets uppnående är visiterna. Därföre hör man på dessa den varande dagens väderlek omtuggas i oändlighet, och 40 dagens alla stora händelser riktigt mörbultas, så att väl dagen skulle vara öfvermenskligt långmodig och envis, om den icke vid en sådan behandling skulle begifva sig sin kos. Det är dock verkligen påkostande att medgifva, att småstadsboerne i väderlekscapitlet stå något efter dem, som tro sig lifva i stora städer; kanske derföre att i en småstad dagens händelser fordra så mycken tid. Beundransvärd är i alla fall öfverallt den ihärdighet, hvarmed äfven de täckaste rosenlappar mala om vår Herres väder och vind, så att man knappt vet, antingen deras älskvärda egarinnor eller den långsamt vikande tiden förtjenat uthållighetens pris. Såsom exempel må det tillåtas mig anföra, att jag rättnu 50 börjar tro, att vi denna tid hafva smått dusk och regnväder – från så många håll har jag hört det försäkras och af så trovärdiga personer. – Men om man också skulle nödgas medgifva, att småstäder äro underlägsna i väderlekens afhandlande, så äro de det åtminstone icke i fråga om dagens händelser. Förunderligt är det nu, att ingenstädes i världen så mycket händer som i en småstad. Men häraf följer också

otvunget, att händelsers afhandlande gör ett småstads visitsällskap mycken möda, en möda, hvilken i såkallade stora städer till en del besparas för väderleken. Skarpsinnigt använder man i detta hänseende en afgörande krigslist mot tiden, då man anticiperar vissa stora händelser, såsom förlofningar, bröllopp och barndop, afhandlande dem på det grundligaste några veckor förut, utan att detta hindrar afhandlingens fortsättande ännu några veckor, sedan den stora händelsen passerat. Detta sätt att i retorisk mening slå den ena dagen eller tiden med den andra har alltid visat sig högst verksamt att slå tiden ur fältet. Men den är det oaktadt segsliten, och mycket af densamma återstår likväl alltid att fördrivas med att blott »se folk» och »låta se sig», I stora städer kan det hända att man trycker till ett öga för det ena eller andra, men i de små håller man dem alltid öppna. Tiden får så här ingen rast eller ro. Och då af allt detta följer, att man i småstäder med stor öfverlägsenhet arbetar för tidens fördrivande, så kan hvar och en sluta, att tiden i dem måste vara längre än i stora städer. Det synes med den förhålla sig som med pilträdet och fårulln, att den vexer desto mera, ju mera den klipptes.

10

Önskligt vore det derföre, att Saima skulle utgifvas i en småstad; ty den värda läsaren hade då en gifven orsak, hvarföre under läsningen tiden göres honom lång. Nu sväfvat han i osäkerhet angående orsaken till detta förvånande fenomen. Då skulle också jag hafva mera tid att tillbörligen afsluta detta kapitel om småstäder, hvari jag ännu icke hunnit absolvera annat än några visiter.

20

120 OM DEN BLIFVANDE LÄROKURSEN FÖR ELEMENTARUNDERVISNINGEN.

Saima n:o 30 25. VII 1844

30

Ofta nog händer det, att ny lag stiftas mindre med ledning af den gamlas fördelar och brister, sådane erfarenheten framställt dessa, än med afseende på den ena eller andra teorien. Isynnerhet inträffar detta lätt, så lagstiftningen omfattar det hela af något allmänt samhällslivets förhållande. I fråga om allmänna undervisningen har man i andra länder, t. ex. i Bayersn, sett hvarjehanda sådana på ensidiga teorier stödda lagstiftningsförsök göras och medföra lika hastigt förkastade som antagna reformer.

Med glädje finner deremot den för detta fält af lagstiftningen intresserade, att den nya Gymnasii och Skolordningen för Finland öfverhufvud framter mycken varsamhet uti reformerandet. Kanske skulle någon skolman till och med önskat att här, mera än som skett, finna en nyare tids erfarenhet utom Finland afsedd.

40

Så kan t. ex. fråga uppstå, huruvida elementarundervisningens fördelning på Skolor och Gymnasier, i enlighet med hittills gällande ordning, i sjelfva verket är förmonligare, än båda läroanstalternas sammansläende till en enda under *gemensam* permanent styrelse. Det låter visserligen säga sig, att ynglingen för sin sedliga utveckling har behof af ett öfvergångsstadium mellan skolan och universitetet, att detta erbjudes honom i gymnasierna, vid hvilka han äger ett utrymme för fri sjelfbestämning utan att likväl i händelse af missbruk vara friad från skolans disciplin. Likaså kan man härtill ännu tillägga, att just denna frihet gör det nödigt att ifrån samlefnaden med hvarandra skilja ynglingen och gossen, på det att icke hos den sednare må af den förras

50